

EU:s nitratdirektiv

VATTEN

Bakgrunden till direktivet

Friskt, rent vatten är en förutsättning för människors hälsa och välfärd, samt för naturens ekosystem. En av hörnstenarna i EU:s miljöpolitik är därför att säkerställa vattenkvaliteten. Eftersom vattentillgångarna sträcker sig över nationsgränserna är det viktigt att ha en övergripande EU-strategi för att bekämpa föroreningar. Nitratdirektivet från 1991 är en av EU:s tidigaste rättsakter för att begränsa föroreningar och förbättra vattenkvaliteten.

Kväve är visserligen ett viktigt näringsämne som hjälper växter och grödor att växa men är i höga halter skadligt för människan och naturen. Användningen av nitrater i organiska och kemiska gödselmedel i jordbruket har kraftigt bidragit till vattenföroreningarna i Europa. I början av 1990-talet registrerades för första gången en successiv minskning av användningen av handelsgödsel. Under de senaste fyra åren har användningen stabiliserats i EU-15. Om man ser till EU:s alla 27 medlemsstater har kväveanvändningen dock ökat med 6 procent. I regel står jordbruket fortfarande för över 50 procent av de totala utsläppen av nitrater i ytvattnet.

- Syftet med **nitratdirektivet** (1991) är att skydda vattenkvaliteten i EU genom att förhindra att nitrater från jordbruket förorenar grund- och ytvattnet och genom att främja användningen av goda jordbruksmetoder.

- Direktivet har visat sig vara effektivt. Mellan 2004 och 2007 har nitrathalterna i ytvattnet varit oförändrade eller minskat vid 70 procent av alla övervakningsstationer. Kvaliteten i grundvattnet har varit oförändrad eller förbättrats vid 66 procent av övervakningspunkterna.

- Alla EU:s medlemsstater har utarbetat åtgärdsprogram. Totalt finns nu över 300 program, och deras kvalitet har förbättrats.

- De 27 medlemsstaternas åtgärdsprogram omfattar 39,6 procent av EU:s totala territorium.

- Jordbrukarna ställer sig alltmer positiva till miljöskydd och utforskar nya metoder, till exempel gödselbearbetning.

- Jordbruket är fortfarande en stor källa till vattenrelaterade problem och jordbrukarna måste fortsätta att införa mer hållbara metoder. Det återstår mycket arbete för att återställa vattenkvaliteten i EU.

vatten

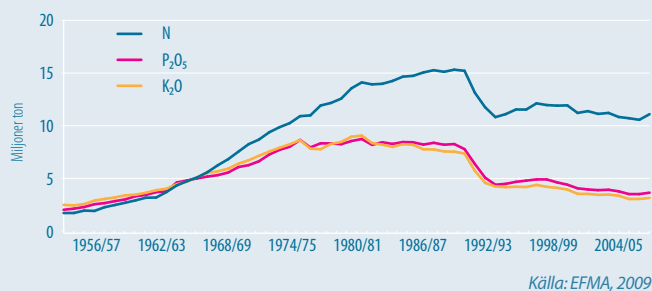

EUROPEISKA
KOMMISSIONEN

miljö

Användningen av olika näringsämnen i gödselmedel i EU-27

Kontroll av vattnet

Faktum 1: Ett allt större övervakningsnät visar att nitrathalterna håller på att stabiliseras eller minska

Enligt direktivet ska alla medlemsstater analysera nitrathalterna och näringsstatusen i vattnet. God övervakning är avgörande och innebär att man måste inrätta bra övervakningsnät för grundvatten, ytvatten och marina vatten. I EU finns det för närvarande 31 000 provtagningsplatser för grundvatten och 27 000 för ytvatten. De tätaste kontrollerna finns i Belgien, Danmark och Malta.

Vart fjärde år sammanställer kommissionen en rapport om direktivets genomförande baserad på uppgifter från de nationella myndigheterna. År 2008–2009 lämnade samtliga 27 medlemsstater för första gången in formella rapporter.

Kommissionens rapport för perioden 2004–2007 visar att man vid 15 procent av övervakningsstationerna för **grundvatten** i EU-27 noterade nitrathalter över gränsvärdet på 50 mg/liter. Å andra sidan rapporterades halter under 25 mg/l vid 66 procent av stationerna. Eftersom de flesta av länderna i EU-12 lämnade rapporter för första gången kunde tendenser över tiden endast analyseras för EU-15. Vid två tredjedelar av övervakningsstationerna i EU-15 rapporterades oförändrade eller minskade nitrathalter och i Bulgarien, Estland, Cypern och Ungern konstaterades oförändrade eller minskade nitrathalter vid 91 procent av övervakningsstationerna. Kartan visar de genomsnittliga nitrathalterna i grundvattnet.

Grundvattnet tenderar att vara renare ju djupare det är. Det mesta förorenade vattnet ligger mellan fem och femton meter under ytan.

När det gäller **sött ytvatten** konstaterades nitrathalter på under 2 mg/l vid 21 procent av övervakningsstationerna i EU-27. Endast vid 3 procent av övervakningsstationerna noterades halter på över 50 mg/l. I EU-15 rapporterades oförändrade eller minskade nitrathalter från 70 procent av övervakningsstationerna jämfört med perioden 2000–2003. I Tyskland, Irland, Grekland, Luxemburg,

Österrike, Portugal, Finland och Sverige upptäcktes inget ytvatten med nitrathalter över 50 mg/l.

Det är svårt att jämföra olika medlemsstater med varandra eftersom man använt olika kriterier för att analysera näringsstatusen. I stora delar av Europa är det dock fortfarande en viktig utmaning att minska övergödningen i sjöar och marina vatten.

Pågående arbete

Faktum 2: Direktivet innehåller en tydlig strategi för hur direktivet ska genomföras, som involverar jordbrukarna

Medlemsstaterna har fastställt vissa områden som känsliga områden, som uppvisar eller skulle kunna drabbas av höga nitrathalter eller övergödning på grund av utsläpp i vattnet. Danmark, Tyskland, Irland, Litauen, Luxemburg, Malta, Nederländerna, Österrike, Slovenien och Finland har beslutat att upprätthålla samma skyddsnivå inom hela sitt territorium i stället för att fastställa särskilda nitratkänsliga områden.

Medlemsstaterna är skyldiga att utarbeta riktlinjer för god jordbrukssed som ska genomföras på frivillig basis i hela territoriet och upprätta specifika obligatoriska åtgärdsprogram för jordbrukare i nitratkänsliga områden.

Medlemsstaterna ska med jämna mellanrum se över sina val av känsliga områden, kontrollera hur effektiva åtgärdsprogrammen är och genomföra ändringar för att se till att de uppfyller direktivets mål, samt lämna in sina iakttagelser till kommissionen.

Praktiska lärdomar

Faktum 3: Alla 27 medlemsstater har utarbetat åtgärdsprogram för att minska nitratföroreningarna, och programmen blir allt bättre

Åtgärdsprogrammen ska innehålla en rad åtgärder som anges i direktivet, bland annat perioder då gödsling är förbjuden, en viss minimikapacitet för lagring av stallgödsel och regler för att begränsa spridningen av näringsämnen nära vatten eller i sluttningar för att minska risken för föroreningar.

Alla medlemsstater har utarbetat ett eller flera åtgärdsprogram.

De flesta programmen omfattar alla viktiga åtgärder. Alla har också den gräns på 170 kg kväve per hektar och år från stallgödsel som anges i direktivet. Vissa program måste däremot införa hårdare regler för lagring, balanserad gödsling och perioder då det är förbjudet att använda gödselmedel.

- Lagringskapaciteten har utökats sedan den senaste rapporteringsperioden men är fortfarande ett vanligt problem. Den måste vara tillräcklig för att klara de perioder då det är förbjudet att använda gödsel, eller omöjligt på grund av väderförhållandena. Det största hindret för jordbrukarna är bristen på finansiering. Det kan därför komma att krävas vissa extra investeringar.
- De flesta jordbrukare följer reglerna. De problem som finns handlar främst om bristfällig dokumentation och kunskap, framför allt bland små jordbruksföretag. Flera länder rapporterar om ett ökat stöd för miljöskydd bland jordbrukarna.
- Spanien, Cypern, och Ungern kombinerar regler för användning av gödselmedel med regler för bevattningssystem. Till exempel använder 85–90 procent av de cypriotiska jordbrukarna avancerade bevattningsmetoder som är anpassade efter grödans faktiska behov.

Direktivet ger medlemsstaterna möjlighet att på vissa stränga villkor få dispens att överskrida gränsen på 170 kg. De måste då visa att de kan uppnå direktivets mål genom att förbättra andra åtgärder och minska näringsläckaget på andra sätt. De måste objektivt kunna motivera varför de använder större mängder gödsel än motsvarande de 170 kg kväve per hektar och år som är tillåtna enligt direktivet. Det kan till exempel röra sig om långa vegetationsperioder, grödor med stor kväveupptagningsförmåga, högt nederbördsöverskott eller ovanliga jordförhållanden. Kommissionen fattar beslut om undantag efter ett positivt utlåtande från den föreskrivande kommittén för nitrater.

Sju länder har beviljats undantag till och med december 2009: Belgien (två kommissionsbeslut för Flandern och Vallonien), Danmark, Tyskland, Irland, Nederländerna, Österrike (undantaget löpte ut i slutet av 2007) och Storbritannien (två kommissionsbeslut för England, Skottland och Wales, samt Nordirland).

Nitratdirektivet i sitt sammanhang

Faktum 4: Nitratdirektivet är en del av EU:s övergripande rättsliga ram för att skydda miljön

Nitratdirektivet är nära förbundet med annan EU-politik för vatten, luft, klimatförändringar och jordbruk och direktivets genomförande ger fördelar på alla dessa områden:

- En viktig del av **ramdirektivet för vatten** (2000) är att minska nitralthalterna. I direktivet fastställs en omfattande, gränsöverskridande strategi för vattenskydd. Skyddet är uppbyggt kring avrinningsdistrikt och målet är att uppnå god status i EU:s vattenförekomster till år 2015.
- Det nya **grundvattendirektivet** (2006) bekräftar att nitralthalterna inte får överstiga tröskelvärdet på 50 mg/l. Flera medlemsstater har fastställt hårdare gränsvärden för att uppnå god status.
- **Luft- och markkvalitet:** Djuruppfödning och jordbruk orsakar bland annat utsläpp av ammoniak (NH_3) som påverkar människors hälsa och miljön. De bidrar, tillsammans med andra förorenande ämnen (svaveldioxid, kväveoxider, flyktiga organiska föreningar), till försurning av mark, övergödning i vatten och bildning av marknära ozon. Genomförandet av nitratdirektivet väntas bidra till att minska utsläppen av ammoniak med 14 procent jämfört med 2000 års nivå till 2020, eftersom åtgärderna för att till exempel begränsa mängden gödselmedel som används har en positiv inverkan på både nitratutsläppen i vattnet och ammoniakutsläppen i luften.
- **Klimatförändringen:** All verksamhet inom djuruppfödning och gödselhantering medför utsläpp av dikväveoxid (N_2O) och metan (CH_4). Båda är växthusgaser som har 310 respektive 21 gånger större global uppvärmningspotential än koldioxid. Om nitratdirektivet genomförs fullt ut skulle till exempel utsläppen av dikväveoxid kunna minska med 6 procent jämfört med 2000 års nivå fram till år 2020 och bidra till att minska klimatförändringen.

Näringsstatus

När stora mängder näringsämnen från avloppsvatten eller gödselmedel släpps ut i vattenförekomster kan föroreningarna orsaka **övergödning**. Det innebär alltför kraftigt tillväxt av vattenväxter och alger som kväver och missfärgar vattnet, stör normala ekosystem och berövar fisken syre. Det finns tecken på övergödning vid 33 procent av övervakningsstationerna vid europeiska floder och sjöar, samt vissa kustvatten.

NITRATDIREKTIVET EU-27 RAPPORTERINGSPERIOD 4 (2004–2007)

GRUNDVATTEN GENOMSnittLIG NITRATHALT

Genomsnitt NO₃, mg/l

- < 25
- 25–40
- 40–50
- ≥ 50

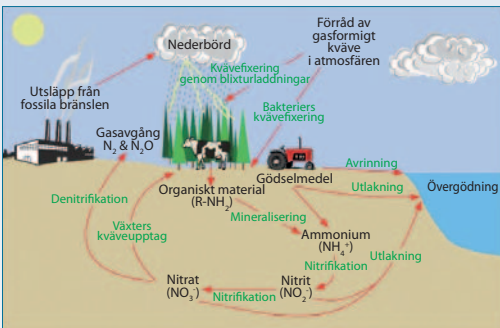

Källa: Generaldirektoratet för miljö, medlemsstaternas rapporter om genomförandet av nitratdirektivet
Koordinatsystem: ETRS89 Lambert Azimutal Equal Area
Kartograf: GFC 05/2009
© EuroGeographics för de administrativa gränserna
© Copyright: GFC, Europeiska kommissionen
Baserad på ELISA (European Land Information System for Agriculture and Environment)

Kvävets kretslopp

Kväve är en förutsättning för livet på jorden och **kvävet kretslopp** är ett av de viktigaste kretsloppen i naturliga ekosystem. Växterna tar upp kväve ur marken och djuren äter växterna. När de dör och förmultnar försvinner kvävet ned i jorden igen där bakterier omvandlar det och kretsloppet börjar om på nytt. Jordbruket kan dock störa balansen i kretsloppet, till exempel genom alltför flitig användning av gödselmedel. Det kan å ena sidan orsaka vattenföroreningar och övergödning, på grund av för höga näringshalter i vattnet, och å andra sidan försurning och växthuseffekter på grund av gasformiga utsläpp.

- Den **gemensamma jordbrukspolitiken** stöder nitratdirektivet genom direktstöd och åtgärder för landsbygdsutveckling. Flera medlemsstater har till exempel sett till att jordbrukarnas möjlighet att få stöd till miljöinitiativ inom jordbruket även gäller åtgärder för hantering av näringsämnen, till exempel bredare skyddszoner längs vattendrag. För att få direktstöd måste jordbrukarna uppfylla vissa tvärvillkor i EU:s miljölagstiftning, bland annat nitratdirektivet.
- **Direktivet om rening av avloppsvatten från tätbebyggelse** (1991) anger normer för insamling och rening av avloppsvatten från hushåll och vissa industrisektorer.

Innovation

Faktum 5: Ny teknik, såsom gödselbearbetning, blir allt populärare och erbjuder nya sätt att hantera föroreningar

Rapporterna visar på ett ökat intresse för initiativ inom gödselbearbetning. I boskapsintensiva områden med höga näringsöverskott bearbetar jordbrukarna sitt slam för att underlätta transport och hantering. Metoderna varierar från enkel sortering av fasta och flytande ämnen till torkning, kompostering eller förbränning av fasta ämnen, samt membranfiltrering eller biologisk behandling för att kunna återföra den reade vätskan till vattensystemet. Detta kombineras ofta med nedbrytningsprocesser i biogasanläggningar för energiproduktion. Det förekommer också att grupper av jordbrukare investerar i gemensamma anläggningar, vilket har skett i till exempel Belgien, Spanien och Nederländerna.

Djuruppfödare experimenterar även med nya utfodringstekniker, till exempel kvävefattiga dieter och avancerad foderhantering som bidrar till effektivare foderomvandling och minskad utsöndring av näringsämnen.

Ljusa framtidsutsikter

Faktum 6: På det hela taget visar rapporten för 2004–2007 på goda framsteg mot renare vatten

Vattenkvaliteten i EU blir allt bättre och åtgärdsprogrammen blir bättre och effektivare. Åtgärdsprogram genomförs i en allt större del av EU:s territorium, särskilt i EU-15, där de nu genomförs i 44,6 procent av det totala territoriet. Sedan 2004 har framför allt Belgien, Spanien, Italien och Portugal utökad sina känsliga områden. I flera regioner behöver områdena dock fortfarande utökas.

På det hela taget går utvecklingen åt rätt håll för 70 procent av ytvattnet och 66 procent av grundvattnet. Minskad djurantal och minskad gödselanvändning har förbättrat situationen men en stor del av kvävet i ytvattnet kommer fortfarande från jordbruket.

Många medlemsstater behöver öka sina insatser när det gäller övervakning, identifiering av allvarliga utsläpp och hårdare åtgärdsprogram. Kommissionen kommer att fortsätta att samarbeta med medlemsstaterna och stödja dem för att nå målen i direktivet.

Mer information

Genomförandet av nitratdirektivet

http://ec.europa.eu/environment/water/water-nitrates/index_en.html

Publikationsbyrå

© Europeiska unionen, 2010
Kopiering tillåten
med angivande av källan.

